

mü'terem '90

ÉPÍTÉS IRODA BT.

Tolna, Garay utca 18.

Telefon: 74 / 540 765

Fax/Üz.: 74 / 540 766

Mobil: 30 / 246 78 33

email: lapra@t-online.hu

TOLNA HOLT-DUNAPART RENDEZÉS ÉPÍTÉS MŰLEÍRÁSA

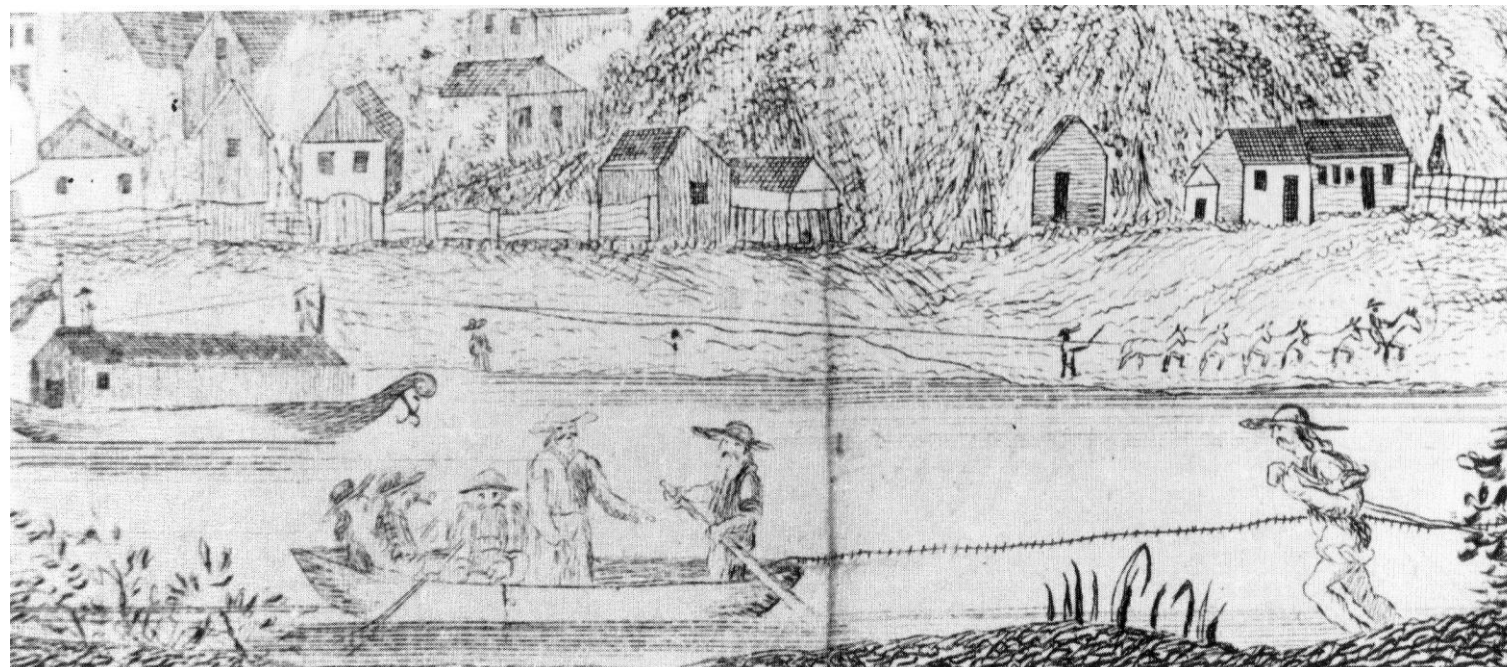
1. A DUNA JELENTŐSÉGE TOLNA VÁROS SZÁMÁRA:

Tolna mai központjában mindig éreztem valami titkot, ellentmondást, mintha valami eltolódott volna a helyéről, mintha valami lényeges hiányozna innen, fel se tűnt a közelben a Holt-Duna... Megismerve a város múltját kiderül, hogy itt valójában a Duna partján volt egy jelentősebb városközpont, ami „elsüllyedt” az időben, de a városszerkezet megőrizte, és „itt maradt a levegőben”... Minden utca a Duna felé vezet a „semmibe”, mert előtte el kell kanyarodnia, vagy keskeny „halászfalu” jellegű kis utcává szűkülve tud csak „leszivárogni” a partra...

A kezdőlapon látható 1825-ös halász céhlevélen, még egy büszke kikötőváros mutatja legszebb arcát a Duna felé (a mai nagytemplommal), alább ezen a képen 1993-ban már csak egy szép halászfalu bújik szégyenlősen növényfátyol mögé:

Persze „a céhlevelek túloznak”, mégis mutatnak egyfajta – mára megtépázott - városi öntudatot, ami a korábban jelentősebb - királyi pecséthasználati joggal is rendelkező és a megyének is nevet adó - Tolnavár lakóit áthatotta. Tolna város születése alapvetően függ össze a Dunával, **kikötővárosként született** (még ha korábban Róma határán ALTA RIPPA néven erődítés, átkelőhely is volt). A kikötőváros lényegében „a Dunából élt”. Jelentős kereskedelmi forgalma volt a Dunántúlra legjobban benyúló Duna-szakasz jó megközelítésű kikötőjének, de közvetlenül a Dunából is sokan megéltek itt, halászatból, a sok bajt is okozó áradások mezőgazdasági előnyeiből, vagy a hajómalmok forgalmából, stb. (Alább régi ábrázolás látható hajóvontatásról és halászatról a Dunán.)

Az alábbi kép is a Duna felől mutatja a várost, előtérben hajómalmok és rév átkelésre várakozó polgári öltözetű emberek. Ez a kép feltehetően korábbi a fenti céhlevélnél (és a Tolna monográfiában jelzettnél), mert nem a mai templomot ábrázolja, és kisebb házakkal van beépítve, mint a céhlevélen levő grafikán. A nagytemplom történeti leírásából következően annak a - toronnyal együtt - csupán négy évig fennállt templomnak az idejéből származhat, ami 1765-ben leégett, amiből a mai templom épült át. (A templom mögött talán az eredeti iskola épülete látható, tőle jobbra pedig a még gyéren beépült várhegy.)

1852-ben a folyamszabályozás a kikötővárostól elvágta az életet adó Dunát. E veszteség és a növekvő jelentőségű vasúthálózatban periférikusabb elhelyezkedés megpecsételte Tolna sorsát. Hiába kapaszkodott még sokáig hajdani életforrásához, a Dunához utat építve, máig jelentős hajós nemzedékeket, Európában is ismert tolnai ácsokat, kőműveseket adva, mikor 1871-ben a nagyközségek sorába minősítették vissza, városi öntudata megroppant... Szekszárd lett megyeszékhely, bár a Monarchia új laktanyájának elhelyezési jogát Szekszárd ellenében még Tolna szerezte meg (ez a rivalizálás sokáig megmaradt). A volt kikötőváros elfordult az immár „Holt-Duná”-tól, ami fokozatosan a település hátsó kertjévé vált, és volt, aki az apadó víz láttán legyintett, „majd lecsapoljuk és bevetjük búzával”. A valamikori kikötővárosban az Európát megjárt, tanult kereskedő, iparos „értelmiség” jelenlétének hatása ugyanakkor máig érződik. Van valami szelíd csökönyös kitartás, ragaszkodás a Dunához, a vízparti hagyományokhoz, és újrakezdés is abban, ahogy mindmáig megmaradt a vízi élet, a halászat, a vízi sportok (világbajnok kajakosokat nevelnek itt), hajósok, hajózási mesterségek, iparos, kereskedelmi kultúra hagyománya, és a város méreteihez képest magas polgári kultúra jelenléte is: helytörténeti, városvédő, kultúramentő körök, kapcsolattartás elszármazott értelmiségiek, művészek között, stb.

Talán az sem véletlen, hogy a rendszerváltás után - amikor az újra várossá nyilvánított Tolna tulajdonába visszakapta a Holt-Dunát - azonnal fellángolt a Holtág megmentésére irányuló mozgalom is, a megalakuló Tolnai Dunáért Alapítvány a város vezetésével közösen küzdelmet folytatott a Holt-Duna vízutánpótlásának, kotrásának megoldására, noha ennek költségei messze meghaladták egy ilyen kis helyiség anyagi teherbíró képességét.

Merész tervek születtek, (környező településközi összefogások, környezetvédelmi tárcaközi bizottsági összejövetelek, stb.) az egész holtág-rendszer megmentésére (a mellékelt újságcikk ennek lényegét mutatta be a nagyközönségnek), és kísérlet történt a víz minőség javítására is (a holtág Duna felőli végén több millió köbméter vizet szivattyúztak a holtágba, amely a sűrű nádassal borított felső szakasz tisztító hatására – mérések szerint - fürdővíz minőséget eredményezett).

A város a partjai alatti szakaszon 2000-es évek elején, pályázaton nyert 90 %-os anyagi támogatással, mederkotrást és partkorrekciót is végzett a holtágon.

Alább látható egy légi fotó a kotrás idejéből, akkor alakult ki a mostani partvonal.

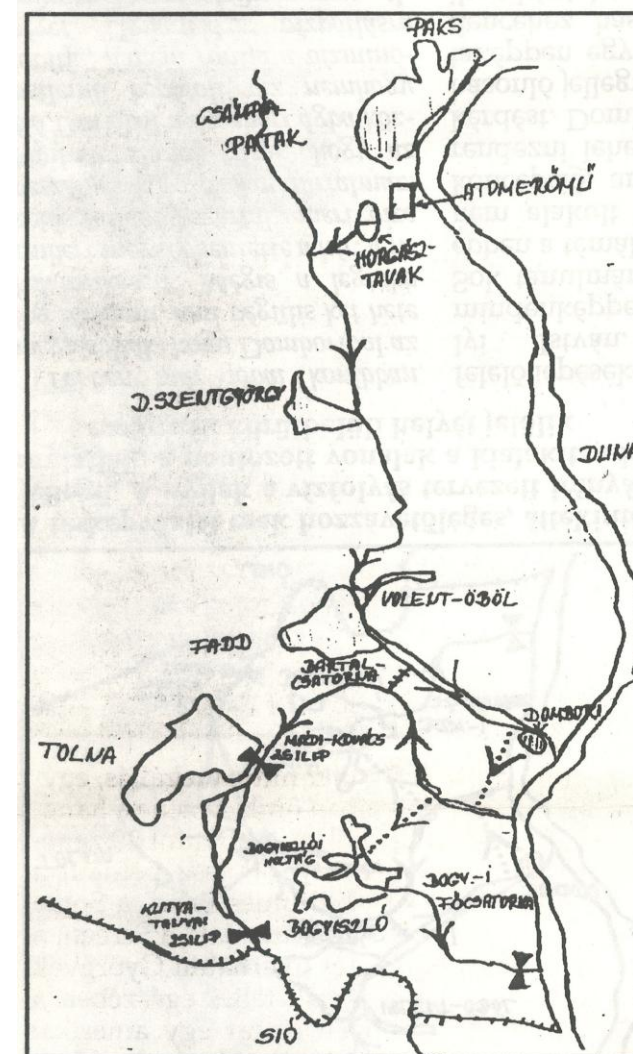
A vízutánpótlási tervek állandó vízfolyást eredményezően a Paksi Atomerőmű által felemelt és kiengedett hűtővíz által táplált horgásztóból a Csámpa patakon a Volent öbölbe vezetett vízzel számoltak (az újságcikk térképvázlata szerint). Amennyiben a Dombori holtág végét a Duna mellett összekötnék a tolnai holtág felső szakaszával, és megfelelő mennyiségű víz folyhatna a dombori, majd a tolnai holtágon át az eredeti irányba, akkor várhatóan

elérhető lenne a fürdővíz minőségű lassan folyó víz a város alatt...!

Ennek megvalósítására esély is mutatkozott, hogy nyugati mintára az atomerőművek kivegyék részüket olyan zöld beruházásokból, amelyek például a holtágak megmentésével a területek rehabilitációját is elősegíthetik. Ebből eddig meg is valósult egy rész, de csak kis mennyiségű víz kerül a dombori ágba, amiből Tolnára nem jut semmi.

Az atomerőmű ismét tervbe vett bővítésével újra remény nyílhatna a teljes koncepció megvalósítására, ha Tolna elérné, hogy - akár külön szerződést kötve az erőművel – megvalósíthassa a számára oly jelentős Holt-Duna valamelyes felélesztését...

Három holtág túlélési esélye I.

A térképvázlat csak hozzávetőleges, áttekinthető jellegű. A nyilak a vízfolyás tervezett irányát mutatják, a pontozott vonalak a kialakítandó csatornák körülbelüli helyét jelölik

Többet már jóval korábban megjósolták, hogy Domborival az fog történni, ami végülis két hete bekövetkezett. Mégis a legtöbb embert megdöbbenetett a hír: a fizetőstrandot bezárták, mert vize veszélyes kórokozókat tartalmaz. Nyilvánvalónak tűnik, hogy az élő Dunából a dombori ágba közvetlenül bepótoló víz nemhogy javítja, hanem rontja a vízminőséget. Ugyanakkor vízpótlásra mindenképpen szükség van, ellenkező esetben kiszárad a holtág. Másfajta megoldás kell tehát.

Ilyen – elviekben – már évek óta létezik. Gyakorlati megvalósí-

Tolna város tulajdonába került a tolnai Holt-Duna-ág, felgyorsultak az események. Civil kezdeményezésre

'93-ban létrejött a Tolnai Dunáért Alapítvány. Részben ennek hatására pedig az önkormányzat megalakította a Tolnai Duna Bizottságot.

Károlyi István, az alapítvány kuratóriumának elnöke, egyben a bizottság tagja tájékoztatta lapunkat a régi-új elképzelésekről, megvalósításuk lehetőségéről, a megoldás előnyeiről és hátrányairól.

— Dombori példája is bizonyítja, hogy nem lehet tovább halogatni a meg-

felelő lépéseket – kezdte Károlyi István. — Vízpótlásra mindenképpen szükség van. Sok tanulmány született már ebben a témában, ugyanakkor nem alakult ki olyan átfogó koncepció, amelynek alapján rendezni lehetett volna ezt a kérdést. Dombori – és a többi hasonló jellegű holtág is – voltaképpen egy nagy fürdőmedencéhez hasonlítható. Mint ilyet képtelenség úgy működtetni, hogy – tisztítás nélkül – csak bepótoljuk a vizet, azután otthagyjuk. A vizet cserélni, áramoltatni kell az

zetni. Innen van mód a Bartal-csatornán keresztül a tolnai holtágba vezetni a vizet, ez azonban Dombori számára nem lenne megoldás, mivel a Bartal csatorna Dombori alatt van, tehát a friss víz a strandokig nem jutna el. Ráadásul Tolna számára sem lenne kedvező, hiszen így a tolnai ág Bartal-csatorna feletti része sem kapna friss vizet. A mi elképzelésünkben az az újdonság, hogy nem a Bartal-csatornán keresztül engednénk át a vizet, hanem Domboriban, a volt KISZ-tábor feletti részen nyitnánk egy csatornát a dombori és a tolnai ágak között. Ez – nevezzük most „keleti összekötő csatornának” mintegy 3-4 kilométeres hosszúságú szakasz lenne. Innen a víz a tolnai ág természetes szűrőjén keresztül jutna Tolna alá. Bogyiszló felé a jelenleg is létező öntözőfűrt vonalának térségében mehetne tovább a víz, a bogyiszlói ágból pedig a Bogyiszlói főcsatornán a Karaszi-fok felé tudna kifolyni a Dunába. A tolnai ág Mádi-Szabó zsilip alatti szakaszából a Kutyatanyai zsilipen keresztül a Sióba juthat a víz. Így tehát a három ágot együttesen lehetne kezelni, ami az egész régió számára hasznos lenne.

Durva becslés alapján 5 köbméter víz jöhetne be másodpercenként, gravitációs úton, ez a mennyiség egyébként az erőmű által kibocsátott víz töredéke, ám nagyon jelentős javulást hozna mindhárom holtágban.

A vízmozgásokat a részben meglevő műtárgyak segítségével összehangoltan szabályozni kellene, amire minden műszaki lehetőség adott, illetve megteremthető.

A vízminőség, a környezeti hatások folyamatos vizsgál-

A ma felélesztett holtág persze már nem adná vissza közvetlenül az eredeti gazdasági szerepet a városnak, de egyfajta jóléti rekreációs használattal, a város egyedülálló természeti értékéhez méltó hasznosításával, történelmi múltjának, hagyományainak a helyszínen korszerű bemutatásával, valódi identitásának megerősítésével helyreállításával, alapvetően elősegíthetné, hogy újra önmagára találjon a város, és vonzó hely legyen mások számára is.

Ez a Holt-Dunapart rendezési terv is, a Mádi-Kovács zsiliptől a volt Stern telepig történő területrendezés és az egyes térrendezési és épület beépítési vázlattervek is e cél megvalósulását segítenék.

A Holt-Duna és a partja bizonyos értelemben tehát magát a várost is jelképezi, ezért - eredeti jelentőségéhez mérten – a közeli városközpontoz kapcsolódó vízi város, „zöld városközpont” szintjére emelt rekonstrukciós fejlesztése – a funkcionális és városszerkezeti értelmezési előnyökön felül - a város identitása szempontjából is kiemelt jelentőségű.

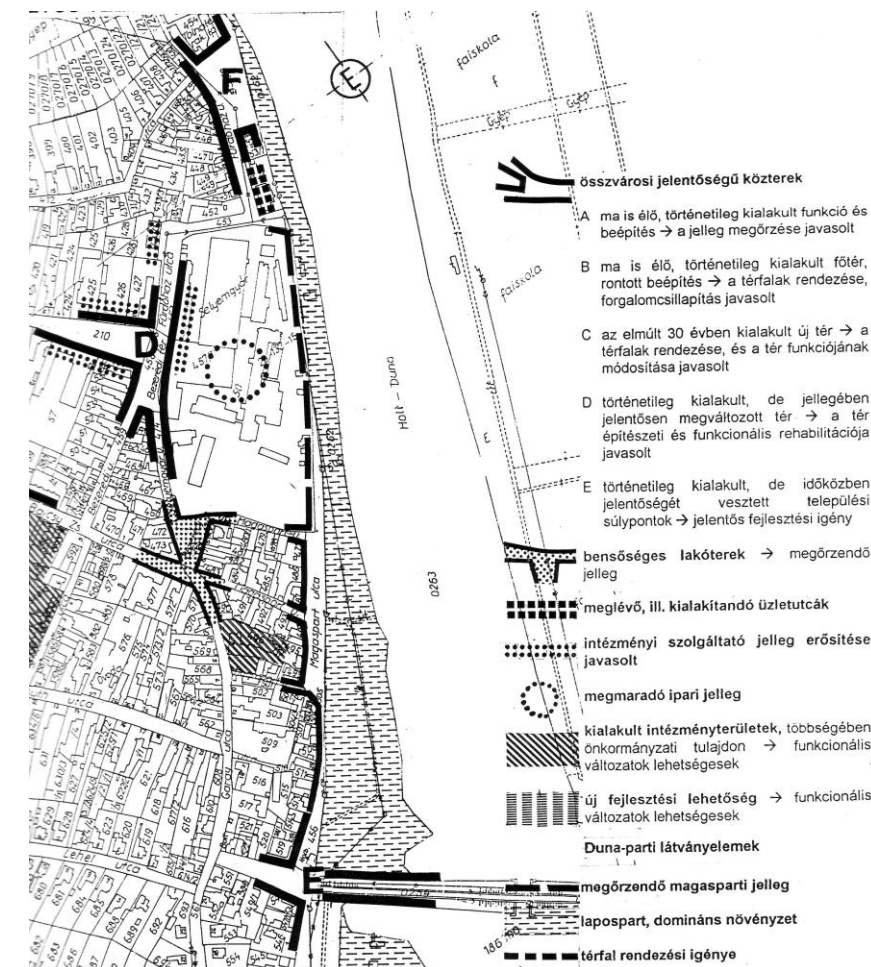
A következő térképek, megmutatják Tolna város és a Duna „összenőtt”, elválaszthatatlan kapcsolatát a történelemben, az „elvágást”, végül egy mai topográfiai térképen a mégis összetartozást:

2. „TOLNAVÁR” HELYE A DUNAPARTON

A vízparton a titokzatos „elsüllyedt város” érzés áthatotta a tolnaiakat, mert közismertek voltak egyes tárgyak, pincék, régi kövek, amiket itt találtak a hajdani vár és a török megszállás idejéből. Mesék terjedtek a Duna alatt átvezető pince járatokról, de konkrét tapasztalatuk is volt egy valamikori „török templom” falairól, ami a víz színe alatt megmaradt, alacsony vízállásnál rá lehetett állni, és a víz alatt rejtőző kövek sok balesetet is okoztak az itt lovakat fürdető katonák és mások között. A köveket már nem találtuk, mert a meder fehér homokkal és iszappal feltöltődött. Amennyiben valamilyen régészeti kutatással meg lehetne találni e romokat, ha másként nem, legalább egy víz feletti stéggel meg tudnánk jeleníteni az alapfalak rajzolatát az adott helyen.

A néplélekben ezek a „történesek” is jelzik, hogy máig nem tűnt el teljesen a tolnaiakban az a vágy, hogy a - Tolna valamikori nagyságát bizonyító - vár előkerüljön. 1995-ben a városközpontra részletes rendezési tervi program készült Rosivall Ágnes városépítész vezetésével, amely a Holt-Dunapartot is, mint fontos városközponti teret kezelte.

Alább bemutatunk e tervből egy légi fotót a kétágú Holt-Duna és a város kapcsolatáról, és a rendezési program tervlapot a Duna-partról:

Tolnavár helye a Holt-Dunapart rendezése szempontjából kulcsfontosságú lehet, különösen, ha arra gondolunk, hogy a vár helyét félig a Duna medrében is feltételezzük.

Tudomásunk szerint először fenti terv keretében Cifka Anna kísérelte meg a vár helyét konkrétan keresni a mai térképen. Jelen tervezésünk időszakában Appelshoffer Ferenc is – kritikailag felülvizsgálva Cifka Anna térképvázlatát - megmutatta várhely kereső elképzeléseit, melynek gyakorlatias, a mai domborzati viszonyokból kiinduló módszere arra indított, hogy mi is kísérletezzünk a különböző régi térképvázlatokat a mai térképre – ezúttal egymással is összefüggően - ráhelyezni próbáló módszerrel. Mi is – az érvényes rendezési terv régészeti fejezetével is összhangban - azt gondoljuk, hogy - Cifka vázlatával szemben – nem a mederben kell keresni a várat, mert azt a mindenkori erősítés megvédte a vízmosástól (a térképeken láthatóan, általában csak a települések mellett tudott az áradó folyó mélyen benyomulni a területre). Sőt a várhoz vezető út sem valószínű, hogy árterületen haladt, hanem a limes menti mai Deák Ferenc utcán érkezhettek a várhoz. A Dunával feltételezhetően inkább összekötötték a várat az 1686-os rajz szerint, mint beleszakadt volna egy része a Dunába.

Az alábbi lapokon bemutatjuk a - Csaba Gyula vezetésével készült érvényes rendezési terv - Ódor János által készített régészeti tervlapja és a Duna-parti városrész topográfiai (rétegvonalas) térképe után ezeket az elképzeléseket, az eredeti rajzokkal együtt:

3. A TOLNAI DUNAPARTHOZ KAPCSOLÓDÓ VÁROSI FUNKCIÓK, HAGYOMÁNY ELEMÉK, TERMÉSZETI ÉS ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK:

Itt nem a történelemben felmerült összes elem fontos, hanem:

- elsősorban azok az elemek, amelyekre a jelenleg is élő korszerű használat - a hagyomány folytatójaként - „rátelepülhet”,
- másodsorban azoknak az emléke, amelyek az adott helyen a város identitása szempontjából kulcsfontosságúak voltak,
- harmadrészt olyan új funkciók, amelyek kiegészítik az előbbieket, vagy segítik tanítani, átélni, bemutatni a város történeti, természeti és építészeti, vízi sport, stb. értékeit, a néphagyományokat, ezzel a korszerű városmarketinghez is hozzájárulnak,
- negyedrészt olyan úgymond: „a néplélek” által valamilyen okból szívósan megőrzött elemeket, amelyek igazán tolnaivá is teszik a Holt-Dunapartot.

1. A Dunapart legalapvetőbb - ma már elveszettnek tűnő, jelképi erejű eleme - a kikötő, hogy **valaha ez a hely kikötő volt**, ez volt a „fő foglalkozása”. Ma már, ha nem is Duna-járó nagy hajók ki-berakodása tölti be a teret, de e kis vízre való csónak, kajak, motorcsónak, kikötőnek a parton centrális helye kell, hogy legyen, ahova bárki kisétálhat, végignézhet a szép Holt-Duna látképén, ahonnan bárki sétacsónakba szállhat, vagy ahova kiköthet, megérkezve Tolna „vízi fogadó központi terére”.
2. Már régen megszűnt itt a kikötő, amikor még mindig, a mai napig **hajósok nemzedéke él Tolnán**, akik összejárnak, emlékeznek, kiállítást szerveznek és nemrég állítottak emléket a temetőben az elhunyt hajósokra emlékezve, a hajós életet dicsőítve. Már akkor megfogalmazódott, hogy valaha ennek az emlék-állításnak igazi helye itt a parton lenne.
3. Egy lelkes tolnai (Kiss István) sok hajó-makettet készített élete során, amelyek a legutóbbi időkig bemutatnak hajó típusokat. A hajósok is összeadtak hajózáshoz kötődő tárgyakat kiállítani. Ezekből a **hajó makettekből és hajós tárgyakból komplett hajókiállítás** is többször összeállt már Tolnán.
4. **A tolnai bárka** máig „megdobogtatja a tolnai polgárok, lokálpatrióták szívét”. **A máig élő tolnai halászatot is megtestesíti**, halat tároltak a bárkákban, sőt innen árulták is egészen az 1960-as évekig. **Tolna jelképe is lehetne** (Wessely Gábor felvetése nyomán), bibliai utalása és a tolnai bárka, mint helyi tárgyi megtestesülés, tolnai festők által sokszor megfestett jelképi működése alapvetően alkalmassá teszi erre. A vidéki szelíd öntudatos emlékezés, múltmentés, kultúramentés szimbóluma is lehetne, azzal a kissé földöz ragadt (vízhez...), de mégis elegáns „nagybőgő-szerű” szépségével...

Bárka eredeti környezetben, a parton kitergetett halászhálókkal

Sorban állás halért (még az 1960-as években is), a máig népszerű tolnai halászléhez.

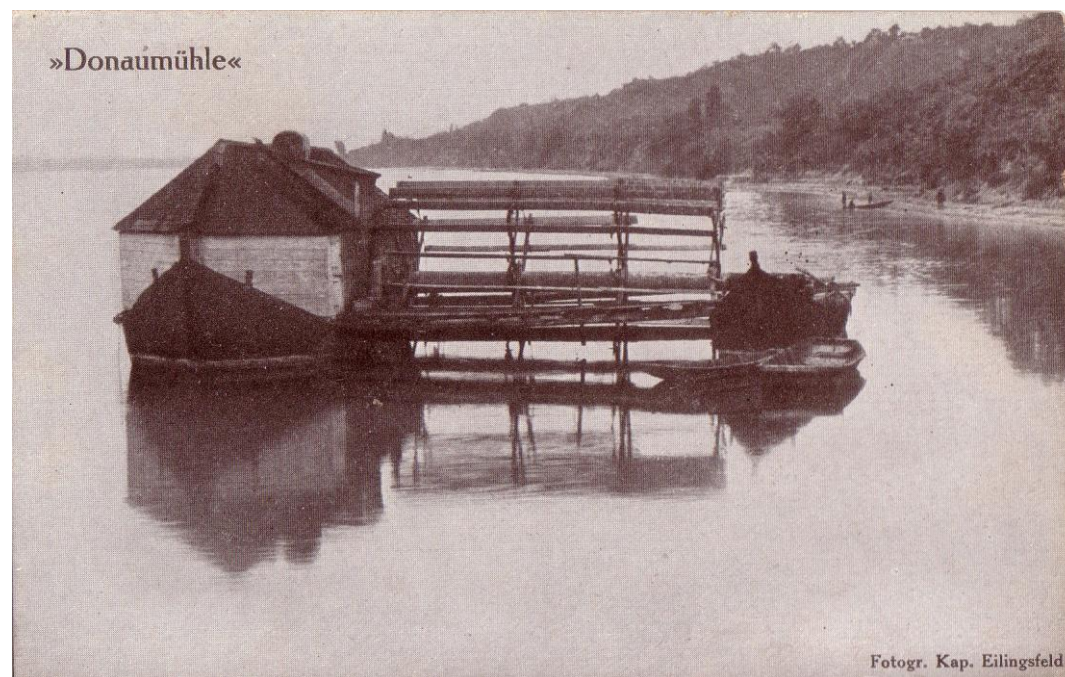

Mözsí-Szabó István parti emlékező festményeiről nem hiányozhat a bárka, a gyári kút és a strand.

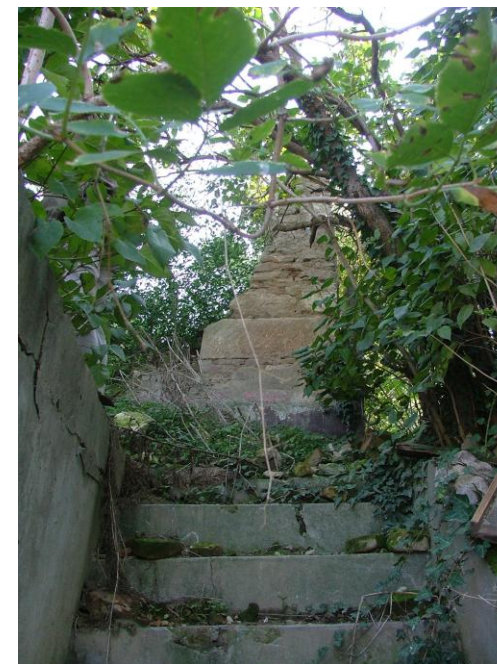

A tervezés időszakában már készülő rekonstruált bárka, amelyet Koncz Ákos ny. tengerészkapitány tervei alapján Bajor László hajós-borással és lelkes tolnai segítőikkel közösen építenek és tesznek vízre Tolnán.

5. **A hajómalmok** is meghatározták a Dunapart képét valaha, ha nem is olyan késői időkig, mint a bárkák. A Dunapart északi végén, máig „Malom utcának” nevezik a valamikori vízimalmokhoz vezető utcát, amely olyan régi, hogy a valamikori vár külső falai is itt lehettek, láthatók is feltehetően ennek köveiből felhasznált elemek egyes itteni portákon.

hajómalom

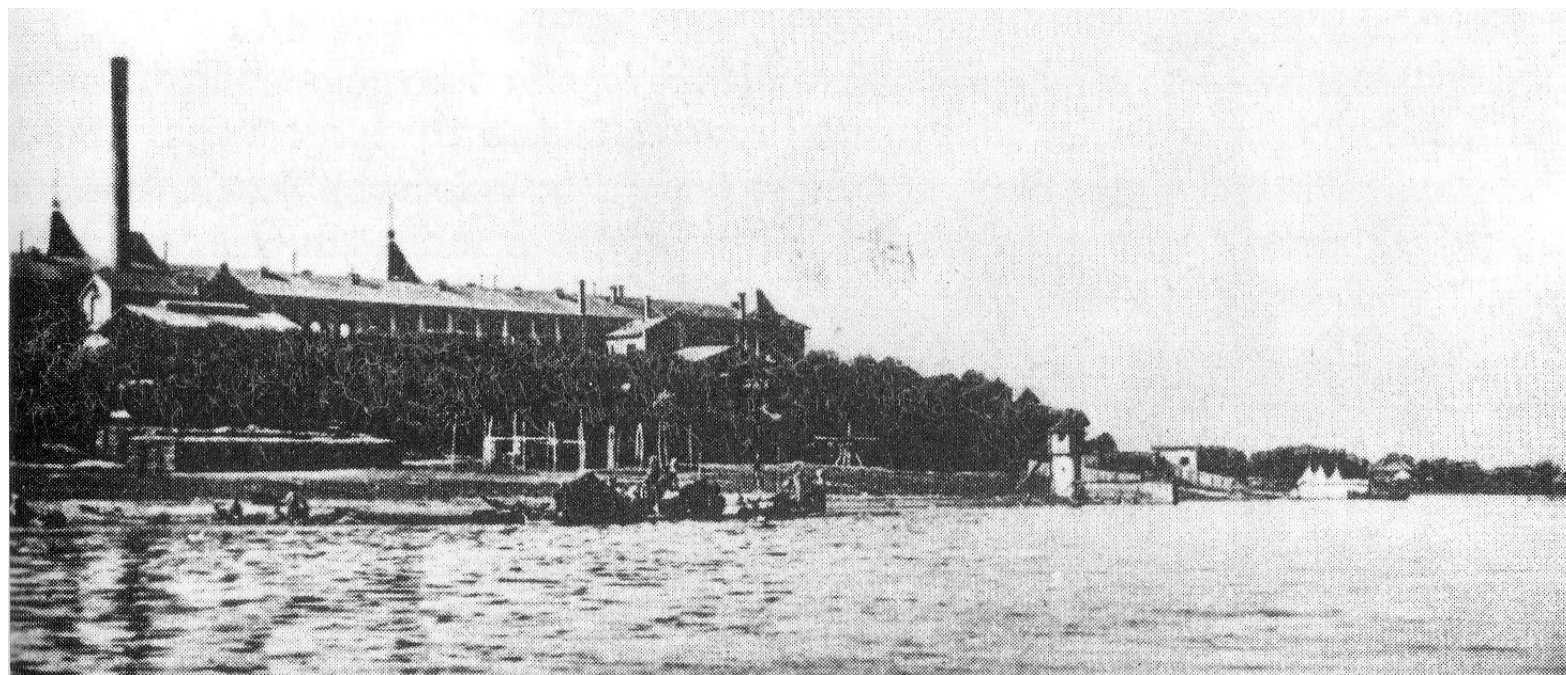

...talán a vár kövei (Appelshoffer)

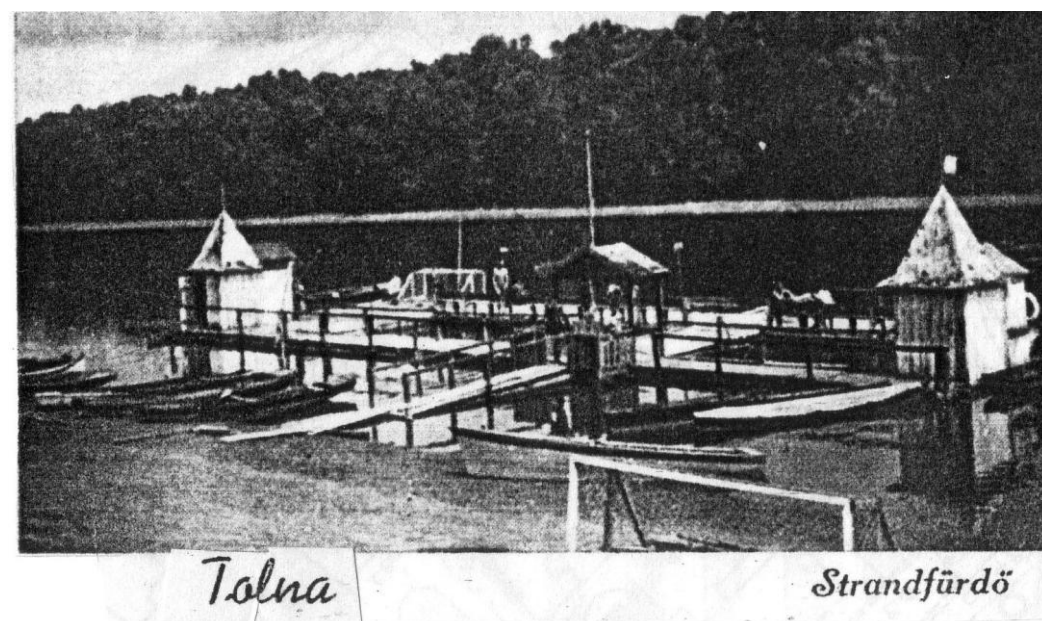
6. Az 1838-as árvíz után, 1852-ben Tolnát „levágták” a Dunáról. **Bezerédi István**, a nagy tudású és kitűnő ember, aki először ajánlotta föl nemes létére, az önkéntes adózást, a vidék gazdasági bajának orvoslására 1883-ban **Tolnán selyemgyárat alapított**. Az alapító nevét és családját ezért máig egyfajta hála és megbecsülés övezi a tolnaiak között. A település szerkezete szempontjából elhelyezkedése (és későbbi bővülése) ugyanakkor mai szemmel nagy sebet is ejtett az akkori városközponton, mert pont a régi központ helyére, a tengelyébe épült, a még meglevő középkori emlékek tönkrementek, és elvágta a parttól a Festetich utcai tengelyre rászervezett településrészt.

Ugyanakkor azzal, hogy **körülbelül a valamikori vár helyét foglalta el, egyben valamelyest megidézte azt ...**

A selyemgyár a dombtetőn, ami az időben mindmáig meghatározó eleme lett a Dunapartnak, a „nagyvárosiasságot” is üzentte gyakran felbukkanva a tolnai képeslapokon (az alábbi képeken és később néhány képeslap mellékelve az eredeti gyárépületekkel, a stranddal és a szintén tolnai jelképpé vált gyári kúttal). Mai túlburjánzott parti épületeit növényzettel takarni kellene.

7. **A strandfürdő épülete és stégjei**, időben bővülő és változó megjelenéssel meghatározó elemek a mellékelt képeslapokon is (részben áthelyezhető úszó elemei is voltak).

Tolna 1937-ben részletes intézkedési tervben mérte fel, hogyan válhatna fürdővárossá, de a háború megakadályozta ennek a megvalósítását. A strand parti épülete a mai kajakház része, mely a mai napig a tolnai vízisport meghatározó helyszíne. Régen máig legendás vízilabda mérkőzéseket, úszóversenyeket is rendeztek itt:

Sétacsónakázás, háttérben a strand épületével. Ma is fontos lehetőség ez a holtág gyönyörű természeti környezetében.

8. **Korcsolyázás a befagyott meder jegén** ma az egyik legkedveltebb télisport, a környező településekről is idejárnak, amikor jó a jég, és végigkorcsolyázható hosszában is az egész holtág. **Valaha szánkóztak is** a lejtős parton:

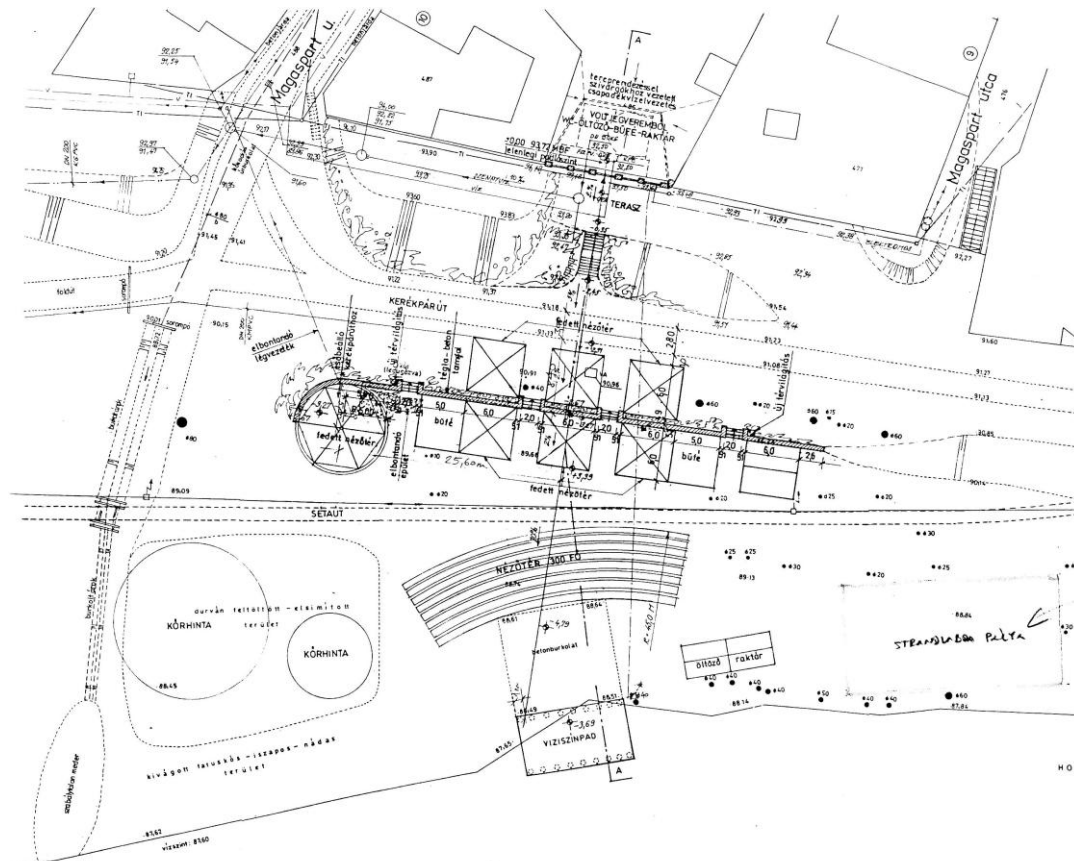

9. Itt Tolna városközpontja közelében a Gemencihez hasonló a holtág gazdag ártéri növény és madárvilága, és ebben a környezetben a horgászat a legkedveltebb szórakozás.

10. Az artézi kút termálvize a hatvanas évekig használatban volt, a Bajcsy-Zsilinszki utca folytatásában, a legszelebb kikövezett lejáróval kialakított központi parti téren, ahol bárkák is kikötve álltak, halat árultak róluk. Az ekkor még gazdasági funkciókat is ellátó parton folyó meleg kútvizet mosásra, főzésre, stb. használták.

11. Városi rendezvények hagyományos színtere a nyolcvanas években épült vízi színpad és környezete, melynek színpadhoz nézőtérként szerkesztett és lépcsőzetes – támfallal és lépcsőkkel elválasztott szintű – sátorelhelyezésre alkalmas terepe, energiaellátása és esőbeállója a 2001-ben készült Holt-Dunapart rendezési tervünkből valósult meg.

12. **A jégverem** is 2001-es tervünkben – kis vendéglátóhelyként hasznosításra - szerepelt, mint Tolna **és a Holt-Dunapart jellegzetes támfal-kerítés rendszerének egy szép példája**, és az itteni hagyományos funkciók egy megmaradt eleme. A hajdani kikötőből és rév átkelőhelyből hagyományosan itt maradó kocsmákat – talán még a „hídra” vezető út melletti „sörházat” is – kiszolgálta. (A nép nyelvén „sörház” megkutatásra érdemes boltozott belső terekkel akár a barokk korból itt maradt emlék is lehet). A jégvermekben a Duna jegét tárolták egész évben, és az innen árult jeget a korabeli „hűtőszekrény” funkciójára használták. A partközeli házak udvarán is voltak ilyen jégvermek. (A jégverem 2001-es hasznosítási tervét jelen tervbe is beépítettük és mellékeljük).

A jégverem és a kapcsolódó támfal kerítés rendszer 1993-ban

13. **A Magaspart utca** valójában a partra néző és az arra merőleges keskeny **kövezett lejáró utcák** rendszere, **a halmazszerű védett településrész a népi építészet hangulatát őrzi**, és a városközpontot elválasztja-összeköti a parttal. Hatékony védelemmel kell megállítani a vonzó festői részek pusztulását.

14. A Magaspart utcák alatt **a parton ma is játszótér** van, ami jó hagyományként tovább bővíthető az új rendezési terv során is. E területnek az artézi kút felőli végénél hagyományosan, homokkal fedett vízbe vezető lejtővel, **strandolásra használt partszakasz** volt, melyet, ha **megfelelő minőségű víz lehetne** a holtágban, akkor továbbra is így kellene használni.

15. **A „Gödör” vendéglő** a part szép magas helyén, jó kilátást nyújtó terasz lehetőséggel. megőrzendő és kiteljesítendő hagyomány.

16. A fenti képen is látszik, hogy mennyire fontos, megerősítendő és **védendő a tolnai Holt-Dunaparttal szemben végigvonuló fasor**, játékonan gondozatlanul hagyott vadonszerű sávja.

17. A terület északi végét lezárja a **volt Stern fakereskedő telepe** – jelenleg előnytelenül ipari, raktározásra használt, selyemgyári tulajdonban levő ingatlana (kép az 1956-os árvízben és ma). (a kereskedő védett volt lakóháza a közelben az egyik legszebb part-menti ház.)

4. A HOLT-DUNAPART RENDEZÉS ÁLTALÁNOS ÉPTÉSZETI, TÉRRENDEZÉSI ÉS BEÉPÍTÉSI KONCEPCIÓJA

Az eddigiekből következik tehát, hogy Tolnán – a városközponthoz ilyen közeli egyedülálló természeti adottság - a Holt-Dunapart rendezése, és

a kikötővárosi múltat reprezentáló városközponti térré fejlesztése,

nemcsak Tolna identitásának helyreállítása szempontjából alapvető jelentőségű, hanem a Duna felé vezető utcák megerősödésével (kedveltebbé, forgalmasabbá válásával, egy-egy népi iparos üzlet nyitásával, stb.), a Dunapartnak Tolna városszerkezetéhez való erőteljesebb kapcsolódásával, helyreállhat a - kikötői - városszövet egyensúlya (az utcarendszer magától értetődőbben közvetíti - még az idegen számára is -, hogy éppen hol is vagyunk és miért...)

Tapolcát lehetne említeni példaként, amely a valamikori gazdasági hátsódudvarokban helyreállított vízimalommal és a kis patak tavasításával, parkosításával (madarak, dísz halak telepítésével) kialakított művi városi téren szépen „ünnepli önmagát”. Tapolcán szép, de mégis csak műpark felé való befelé fordulás valósult meg.

Tolnának viszont volt egy igazi kikötője valaha, azt kell csak megidéznie, és van egy igazi ártéri növény és madárvilága, azt kell csak szépen „tálalnia”.

Tolnának szinte csak a Holt-Duna felé való odafordulással kell emlékeznie kikötőjére és „elfogadnia” igazi őshonos természeti adottságát: az ártéri ősparkot ...

A bakancsos és kerékpáros turizmust kellene idecsalogatni, turista jellegű szállások épülnének itt elsősorban, de a terület kedveltebbé válásával egyidejűleg majd támogatni kellene a Magaspart utcák halmazszerű településrészében és a Gödör melletti területeken meglevő kellemes „halászfalu” hangulatú utcákban, régi épületekben vendéglátó apartmanok kialakítását is, ahol a településképet nem rontó, kulturált elszállásolás valósulhatna meg. A volt artézi kút újrafúrása és/vagy új kút fúrása is alapvető kérdés lehet a terület rekonstrukció szempontjából. Például, ha találnak komolyabb gyógyhatású termálvizet, felmerülhetne az egész selyemgyár átalakulása termálfürdőcentrummá, és/vagy a vár és a barokk városközpont további felkutatásával feléledhetne egy ideillőbb városközponti együttes a meglevő ipari műemlék épületek megtartásával.

Fontos hangsúlyozni, hogy ehhez **hatékony intézkedéssel** szükséges: - a holtág minél jobb vízutánpótlásának, mederkotrásának biztosítása, **a szabályozott vízkormányzás érvényesítése**,
- **megállapodás** a helyi lakosokkal, horgászokkal, stb. **a part rendjéről**.
- **a part megfelelő őrzésére**, rendjének biztosítására éjjel-nappali **parkőr alkalmazása**.

(Ezek nélkül a jelenleg megszokott igen „slampos” szabálykövetés folytatódik, az értékes beépített elemek - elsőként a most készülő bárka – hamar tönkremennek, és a város nem bizonyítja, hogy valóban „odafordult a Dunához”...)

▪ **A városközpontozó való kapcsolat:**

A város kidolgozott egy kulturális koncepciót, amely a volt lovassági laktanyában kiépülő oktatási, kulturális, közösségi és sport centrumtól, a Hősök terén át - a Dunapart „zöld városközpontjái” vezető tengelyre épül.

A város helyi közlekedését is ezen **a Bajcsy-Zsilinszki utcai tengelyen** kellene erősíteni, mert ez várhatóan **a város megerősödő belső tengelye lesz**, mint valaha is volt a „Budapest-Eszék út” kikötőbe vezető szakasza.

Ennek az utcának **a végén lenne a tervezett „vízi tér-kikötő” frontális fő bejárati megközelítése**, ugyanakkor - a jelenlegi gyakorlathoz hasonlóan - a Dunapart gyalogos megközelítése nem köthető egy utcára, inkább minden ide vezető utcát esetenként ilyenkor parkolásra is igénybevevő megközelítést tartunk reálisnak, ezt erősítettük meg a terven is, minden utca bekötésével a parti sétány, a rendezvény tér felé. Az Árpád utca-Kossuth utcai erősebb gyalogos tengely partra érkező végét is - a játszótér főbejárataként – igényesebb kialakítással és a vízi tér felé orientáló sétányként tervezzük kiépíteni tervkoncepciónkban.

- A területre vezető utaknál jármű akadállyal **meggátoljuk gépjármű behajtását** minden oldalról. A kajakházhoz és más ide létesülő intézményhez vagy a rendezvényekhez az **eseti behajtást engedélyeznénk**, a központi térré vezető jelenlegi lehatónál (Bajcsy-Zsilinszki utca Magaspart utcai folytatásában) elhelyezett süllyeszthető - kulccsal vagy távirányítóval nyitható - akadályokat alkalmaznánk.

- **A parkolást**, főként a terület két végén tervezett összesen 240 parkolóban és még szükség szerint a megközelítő utcákban – a vendéglétszámok (1-2 ezer) alapján - megoldottnak tartjuk.

- A területen keresztül haladni tervezett **kerékpárút megépítését jelen terv is támogatja**, helyenként kissé módosított vonalon, és eseti gépjárműforgalomra méretezetten.

- **A Bajcsy-Zsilinszki utca folytatásában van a legszeleesebb lejáróút a Dunapartra**, ahogy mondják: „az artézi kútnál”. Ez hagyományosan is a legnagyobb kikövezett centrális elhelyezkedésű lejáróút, fentről a legszeleesebb rálátással a partra, alatta (talán a valamikori vár melletti árokban hagyományozódott) csapadék bevezető főcsatorna-árok. A csapadék bevezető - azóta részben kikövezett patakmeder - talán az évszázadok alatt lehordott hordalékból megnövelte a partot, és a legjobban benyúló partrészt alakította itt ki, fűzfá csoportokkal szegélyezve. Ezt jó érzéssel tovább növelték a meder közepe felé a mederkotrás és partrendezés idején. Ez a kis félsziget-szerű alaphelyzet is inspirálta azt a gondolatot, hogy itt lenne a **legjobb helye a központi kikötőt idéző szilárd burkolatú városi „vízi” térnek**. Innen végignézve a legszebb a Duna holtág panorámája, és még a helyreállítandó gyári kút is látszik innen.

Korábban jól érezték ezt a helyet a vízi színpad ide telepítői is, és azóta megszokta, magába olvasztotta a város és a Dunapart...

Az itt már hagyományosan használt, „**belakott**” **rendezvény térre csak rá kell épülnie, azt csak tovább kell gazdagítania az új térrendszernek**.

2001-ben készített Dunapart-rendezési tervünk is - kisebb mértékben - ezt a területet fejlesztette tovább. A vízi színpad és pont vele szemben, a nézőtérnek alkalmas emelkedésű part tetején levő (akkor felfedezett és hasznosításra megtervezett) jégverem alkotta tengelyre szerveztük a rendezvény teret, és kétlépcsős szinten nézőtéri sátrak elhelyezését. Az ekkor tervezett és a Dunaparton végighaladó gyalogos-kerékpárutat figyelembe véve helyeztünk itt el kettős (a rendezvény teret is kiszolgáló) funkcióban az esőbeálló épületet (mely nem a terv szerinti szögletes formában épült meg). Most az új koncepcióba nem illik bele, a tervezendő új kialakítású rendezvény térre való rálátás akadályozása miatt, ezért innen áttelepíteni tervezzük. A strandlabda pályát és az itt körben elhelyezett padokat elbontva, a terven jelölt területen - közel vízszintes kialakítással - biztosítható rendezvényeken fellépők „VIP” sátrainak és gépkocsijának zárt területen való elhelyezése. 2008-ban a vízi színpadra Tolna város napjára szervezett rendezvény kapcsán éledt újra a korábban is sokszor felmerült gondolat, hogy építsünk újra egy tolnai bárkát, és itt tegyük vízre. Azóta már készül a bárka (fentebb fotó). A kikötőben elhelyezendő hajós emlékmű részeként egy nagy 25 m-es árbóc-világító torony elhelyezéssel biztosítani szeretnénk rendezvény esetén és távolabbra korcsolyázáshoz a megvilágítást. (Részletezettebb leírás a térről később a vízi tér-kikötő térrendezési vázlattervében van).

- **E centrumtól délre maradna a játszótér**, amit jelen terv szerint továbbfejleszthetne a későbbiekben a város.
A jelenleg túl egyenes – farönk védelemmel kialakított - partot korrigálni kell, egy kissé természetesebb, törtvonalú többször bokorral, nádassal megszakított partvonallá. A túlzott egyenes rendben ültetett kis fákat esetlegesebben csoportokba szétszórva átültetni. A parti sétány vonalát ívben kissé közelebb „húznánk” a parthoz. A játszótér fő megközelítését a városból a Kossuth utca felőli gyalogos tengelyről tervezzük. A vízi tér felől a játszótér - mint kapuzat és térelválasztó elem - vezetné be az ide áthelyezendő esőbeálló körépület. Ebben lehetne óvodásoknak meseházat, állandó gyermek színpadot (bábszínház), esetleg (elbonthatóan) ping-pong asztalt elhelyezni. A terven egyik oldalon az épület köré jelölt állandó beépítésű íves padsorokkal biztosítható, hogy különösebb szervezés nélkül bármikor rendezvényre igénybe vehessék. Előtte a rendezvény tér felé nagy füves szabad terület maradna alkalmi focipálya számára, a szánkópályát is a dombról idevezetnénk, és rendezvények alkalmával a körhintákat is itt állíthatnák fel. Megfelelő minőségű víz esetén innen indulna a vízbe a lankás strandlejáró.
- **Elbontandó a „Popeye” csárda barakk épülete**. A nagy parkoló és a Dunapart területének déli bejáratánál – oda nem illő kapuzatként - e fabarakk csak a hátsókerthként kezelt Holt-Dunaparti környezetben „maradhatott itt”.
- A játszótértől délre, a part „híd” felőli végén - túloldali mintára kissé visszahúzott parttal – csónakkikötő alakítható ki a horgászok és mások számára. Itt a parkolóból csónak vízrebocsátását megoldó lejtő kiépítésére is lehetőség van a terv szerint. Itt építhető meg az igényként jelentkezett horgász ház is, melyben esetleg horgász bolt, és az elbontandó „Popeye” helyett elegánsabb kis vendéglátó hely is kialakítható, melyhez hangulatos parti és vízi stég-teraszt is lehetne építeni. Ez a rendezvények alkalmával is kellemes kis vendéglátó hely lehetne (ha a víz jó állapotban tartható). A nagy parkolóból csak a horgászok számára állandóan szükséges számú parkoló és a szürkével jelzett útszakasz építendő meg, a többi lehet kijelölt szegélyekkel rendezvények idejére akár füves parkoló is. Innen parti sétány - további csónakkikötőként is – épülhet a „híd” és a lépcsők helyreállításával - a „híd” mellé gyaloghíd építésével – tovább a parton.
- **A horgász ház elhelyezésére másik terület** is javasolható, a volt Stern teleptől északra, a meglevő szép régi épületek egyikében (alábbi képen).

A volt Stern-telep mögötti halászházak szép látképe a fák között.

Itt is lehetne a horgászok területe, mert gépkocsival is jól megközelíthető.

- **A Selyemgyár partmenti „ipari hátsókerth” jellegű zavaró megjelenésének korrekciójára van szükség**, ezért erről külön vázlatterv készült „Selyemgyár dunai arcualatterv, hajós fogadó-szolgáltató épület” címmel, ahol (alább a vázlattervről) részletesebb leírás is készült az ide építeni tervezett épületekről és a kertészeti arcualatjavító tervekről. Ezekben egyrészt a partot hosszan szegélyező vasbeton kerítés elbontását, és vonalának áthelyezését javasoljuk a rézsű tetejére, az eredetihez hasonló nyerstégla kerítésként újraépítve, másrészt a partközeli megtartandó gyári épületeket magába foglaló „kikötői stílusú” – ide szükséges funkciójú - épületekkel tervezzük takarni a zavaros gyári területeket, harmadrészt kertészeti eszközökkel fásított takarással javítani a zavaró újabb ipari épülettömegek víz és part felőli megjelenésén.

- **A hajós fogadó, szolgáltató épület** állandó hajókiállítást, előadótermet, turisztikai centrumot, **21 férőhelyes szállást, fitness termet, horgász és sportszer boltot-kölcsönzőt illetve nyilvános WC-t foglalna magában.** A vízi tér felől szükséges hátrébbhúzott további nyerstégla kerítés kialakítása elegáns sétányként szobrok, képek növények elhelyezésével történik. A gyár kevésbé használt területeit minimálisan vennék igénybe. A gyár vezetésével megindított tárgyalásokat folytatni kell. A tervezett épület mögötti régi pincék udvarának külön megközelítését a gyár számára továbbra is biztosítanánk, de távlatban esetleg felvethető ezek átvétele is parti vendéglátóhely, múzeum, stb. számára.
- **A selyemgyár alatti területen pihenőpark és tanösvény** kialakítását tervezzük, ahol itt-ott padokkal kis sétáló utak mentén az itt őshonos növényeket mutatnánk be. Ezek az utak a víz fölé pallójárdákra is rávezetnek, ahol a vízben levő növények is bemutatathatóak.
- **A selyemgyári kút** az eredeti faburkolatos magastetős formára helyreállítva **madárnéző kilátó** lesz.
- A kajakház felé meglevő közel vízszintes területen – ahol jelenleg gimnasztikai edzéseket is tartanak a kajakosok – **halászhálót idéző formában körülkerített sportpályát** helyeznénk el, részben a kajakosok, de bárki más számára is. Ebben röplabda, tollaslabda vagy lábtengő pálya és kosárlabda palánk is elhelyezhető (igény esetén külön megvilágítással is).
- **A kajakház bővítését** igény szerinti, de takarékos megoldással két ütemre bontva külön alább bemutatandó vázlattervben oldottuk meg. Ennek második ütemében az itt volt eredeti strand épületre - ahhoz hasonló stég elhelyezéssel kialakítandó úszó- és vízilabdapályával, és a stégek végén kis formai utalással - emlékezünk. **Itt is 20 fő elszállásolására lesz lehetőség,** ami a hajós fogadóval együtt már egy busznyai felnőtt, vagy iskolás vendéget jelent. Itt két 18 méteres **világító torony** elhelyezését terveztük a vízilabdapálya és távolabbra is a korcsolyázó terület megvilágítására.
- **A „Gödör” vendéglőt érdemes fejleszteni,** mert nagyon jó helyen van, szép a kilátás, jó a parkolási lehetőség, közel a kajakház, és a rendezvények alkalmával jó elvonulási lehetőség is. (Eredeti szimmetriáját kár volt elrontani egy mellé épített új épülettel, ennek fásított takarásával, és a mellette kialakítandó parkolók növényi takarásával az eredeti hangulat visszaállítható.)
- A területet északról lezáró **volt Stern telepen** (kiegészülve a mögöttes területekkel a dombori útig) **kiépített strand** készülne (amennyiben a holtág vízminősége nem lesz megfelelő fürdésre), esetleg **télen is működő termálvizes fürdő** alakítható ki. Lehet camping vagy gyermek táboroztatásra és edzőtáborozásra alkalmas terület, mivel gépkocsival is jól megközelíthető. Mindezekkel együtt is a város számára legfontosabb lehetne az erdei iskola hálózatban megvalósítható **vízi iskola** létrehozása, **leginkább ezen a területen** (induláskor akár a kajakházban, és a hajós fogadóban kiépítendő szállás és előadó helyek is alkalmasak lehetnek erre).

- **Egy hajómalmot** is rekonstruálhatnánk majd - leállítva a malom utca végéhez (a malmok volt helyére) - benne bemutató-múzeum, vagy más hasznos funkció lehet. Mellette a parton **tancsónak kikötő** az evezést is oktató csónaktúrákhoz...
- **A „vízi iskola”** természet-közeli valóságban **mutatná be diákoknak és turistáknak** (ugyanazon a kiépített infrastruktúrán) **a vízi élővilágot** (növények, madarak, halak), ezzel összefüggésben megismerhetnék az **evezést, a horgászat, a halászat, madarászat, stb.**, esetleg a **természetfotózás** rejtelmét. Megismerkedhetnének **tornaórán az itteni vízi sportokkal** is (úszás, vízilabda, kajak-kenu sportok, stb.). A technikai és reáltárgyakhoz és a történelemhez-helytörténethez is kapcsolódóan: **a hajózással** (hajó modell kiállítás és készítés...), **Tolna - volt kikötővárossal, a hajómalmokkal** is megismertethetnék őket lelkes helyi lokálpatrióta tanárok.. A Művészeti tárgyakhoz kapcsolódóan a **helyi népművészet** és iparművészet felé korszerűsített válfajait is oktathatnák itt. Egyszóval állandóan Tolnát oktathatnák az itt megforduló nagy számú diáknak, akik nemcsak élményszerű oktatásban részesülnének, de hírét is vinnék szerteszét, hogy „milyen csodálatos hely is Tolna és a természet...”